

Problems in the Acquisition of Japanese Passive Voice by Thai Students of Japanese and A Syllabus for Thai Learners

Somkiat Chawengkijwanich*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

This paper aims to give some advice on how to teach the passive voice to Thai students of Japanese. Firstly, the paper examines problems concerning the acquisition of the Japanese passive voice by Thai students of Japanese. Then, a survey of 5 Japanese texts used in Thailand was conducted, focused on an explanation of the passive voice. And finally, a syllabus for teaching the passive voice for beginners, intermediate-level students, and advanced-level students is discussed.

Keywords: Passive voice, Thai students of Japanese, Syllabus

* Corresponding author e-mail: kiak1@hotmail.com

ปัญหาในการเรียนรู้สำนวนถูกกระทำของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและ ข้อเสนอแนะเพื่อการสอน

สมเกียรติ เศวตกิจวิช
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะในการสอนสำนวนถูกกระทำแก่ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย โดยได้ทำการศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้สำนวนถูกกระทำของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย จากนั้นจึงวิเคราะห์ตำราที่ใช้สอนในประเทศไทยจำนวน 5 เล่มว่ามีอธิบายเกี่ยวกับสำนวนถูกกระทำอย่างไร ก่อนจะนำผลที่ได้มาสรุปเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการสอนแก่ผู้เรียนชาวไทยโดยแบ่งเป็นระดับขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง

คำสำคัญ: สำนวนถูกกระทำ, ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย, หลักสูตร

1. บทนำ

สำนวนถูกกระทำเป็นหัวข้อที่มีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นต้น แต่ก็ยังพบว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยยังมีการใช้ผิดเป็นจำนวนมาก จึงน่าจะมีการศึกษาทั้งข้อผิดพลาดในการใช้สำนวนนี้ของผู้เรียนชาวไทย และวิเคราะห์ว่าตำราเรียนที่นิยมใช้สอนมีการอธิบายอย่างไร เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นข้อมูลในการนำเสนอแนวทางการสอนต่อไป

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนวนถูกกระทำเป็นหัวข้อที่มีการศึกษากันมากหัวข้อหนึ่งในแวดวงนักภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่นตั้งแต่อดีต แต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ โดยก่อนอื่นจะขอกล่าวถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนว่ามีปัญหาในการใช้สำนวนถูกกระทำอย่างไรบ้างของ 市川 (1997) และ 田中 (1996)

市川 (1997) ได้วิเคราะห์การใช้ผิดของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นจากหลายประเทศ และได้ผลสรุปว่าผู้เรียนมักผันรูปกริยาผิด ใช้คำช่วยผิด รวมทั้งมีความสับสนระหว่างสำนวนถูกกระทำกับอกรรมกริยา สกรรมกริยาและสำนวนให้ทำ ทั้งนี้ 市川 ได้เสนอแนะว่า ในการสอนหัวข้อนี้ ผู้สอนควรเน้นให้ผู้เรียนพิจารณาให้ดีว่าใครเป็นผู้กระทำ ใครเป็นผู้ได้รับผลของการกระทำ ระวังการผันคำกริยาโดยคำนึงถึงชนิดของคำกริยาว่าอยู่ในกลุ่มใด รวมถึงความแตกต่างกับอกรรมกริยาและสกรรมกริยา

ข้อมูลจากงานวิจัยของ 市川 จัดเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญและมีประโยชน์ยิ่ง แต่เนื่องจากมิใช่ข้อมูลของผู้เรียนชาวไทยโดยเฉพาะ และมีได้กล่าวไปถึงข้อเสนอแนะในการสอนโดยละเอียด จึงสมควรมีการศึกษาให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ส่วน 田中 (1996) ก็ศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้สำนวนถูกกระทำเช่นเดียวกันแต่นำศึกษาใน

แง่ของสำนวนแสดงมุมมอง โดย 田中 ดำรวจการใช้สำนวนเหล่านี้ของกลุ่มนักศึกษาต่างชาติที่เดินทางไปศึกษาภาษาญี่ปุ่น ณ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในประเทศญี่ปุ่น โดยแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 3 ครั้ง

ผลการวิจัยของ 田中 พบว่า เมื่อผู้รับการทดสอบเดินทางถึงประเทศญี่ปุ่นใหม่ๆ มักไม่สามารถใช้ประโยคความรวมที่มีมุมมองสอดคล้องกันได้อย่างถูกต้อง (เช่น ぼくは先生に「宿題をわすれました。すみません。」といて先生がおこって私に「きょうしのそとにいきなさい」といて私はいちにちじゅうきょうしのそとになった。) และไม่สามารถใช้ 間接受身 ได้อย่างถูกต้อง (เช่น だれかが私のさいふを取った。) แต่หลังจากศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่นได้ 6 สัปดาห์ ผลการเรียนรู้สำนวนทั้งสองชนิดดีขึ้น นอกจากนี้ เกี่ยวกับการเรียนรู้ 間接受身 พบว่า ในการทดสอบครั้งที่ 3 กลุ่มที่อยู่ศึกษาต่อในประเทศญี่ปุ่นมีการเรียนรู้ดีขึ้น แต่กลุ่มที่กลับไปยังประเทศของตน การเรียนรู้สำนวนนี้ไม่ได้พัฒนาขึ้น ดังนั้น 田中 จึงสรุปว่า สภาพแวดล้อมในการเรียน (การได้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมของเจ้าของภาษา) มีความสำคัญต่อการเรียนรู้สำนวนแสดงมุมมองเหล่านี้มาก

งานวิจัยของ 田中 มีการกล่าวถึงลำดับชั้นในการเรียนรู้สำนวนแสดงมุมมองและ 間接受身 ซึ่งน่าสนใจ และมีประโยชน์ในการวางแผนการสอนภาษาญี่ปุ่นแก่ผู้เรียนชาวต่างชาติมาก แต่ 田中 เน้นศึกษาเรื่อง “มุมมอง” เป็นหลัก มิได้ศึกษาการเรียนรู้ในแง่อื่นๆ และมีได้เสนอแผนการสอนสำนวนถูกกระทำอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

นอกจากงานวิจัยเกี่ยวกับข้อผิดพลาดในการเรียนรู้สำนวนถูกกระทำของผู้เรียนแล้ว ยังมีงานวิจัยที่นำเสนอวิธีการสอนได้อย่างน่าสนใจอีกไม่น้อย เช่น 迫田・西村 (1991) ซึ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับสำนวนถูกกระทำในตำราภาษาญี่ปุ่น และสำรวจการใช้สำนวนถูกกระทำในชีวิตจริงของชาวญี่ปุ่นพบว่าสำนวน

ถูกกระทำแบบ 間接受身 ที่เป็นอกรรมกริยา (เช่น (私は)雨に降られる) มีการใช้จริงในชีวิตประจำวันของชาวญี่ปุ่นน้อยมาก ในขั้นต้นจึงควรสอนเฉพาะสำนวนถูกกระทำแบบ 直接受身 และ 間接受身 ที่เป็นสกรรมกริยา (เช่น 太郎は次郎に頭を殴られた นักวิชาการบางท่านเรียกว่า 所有者の受身) นอกจากนี้ ยังพบว่าชาวญี่ปุ่นมักใช้สำนวนถูกกระทำโดยมิได้ต้องการแสดงความเดือดร้อน ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เรียนเข้าใจผิด จึงควรยกตัวอย่างประโยคที่ผู้ได้รับผลจากการกระทำไม่ได้รับความเดือดร้อนให้ผู้เรียนได้เห็นด้วย

งานวิจัยของ 迫田・西村 มีความน่าสนใจมากในแง่ที่มีการสำรวจการใช้จริงและนำผลที่ได้มาเป็นพื้นฐานในการเสนอแนวทางการสอน แต่ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับผลสรุปที่ว่าควรสอน 間接受身 ที่เป็นสกรรมกริยาในขั้นต้น เนื่องจากความถี่ในการใช้จริงในชีวิตประจำวันจากผลสำรวจของ 迫田・西村 เองก็ไม่มีมากนัก (ดูรายละเอียดใน 迫田・西村 (1991)) และ 間接受身 ที่เป็นสกรรมกริยาก็น่าจะเป็นสำนวนที่เข้าใจยากสำหรับผู้เรียนชาวไทย จึงยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องสอนตั้งแต่ระดับขั้นต้น

เกี่ยวกับการสอนสำนวนถูกกระทำนี้ 小川・安藤 (1999) ได้ระบุว่า การสอนสำนวนถูกกระทำทุกชนิดแก่ผู้เรียนระดับขั้นต้นดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่เหมาะสม แต่สมควรกระจายสอนความหมายต่าง ๆ โดยแยกตามระดับคือ ในขั้นต้น ควรสอนเฉพาะกรณีที่ผู้ได้รับผลจากการกระทำเป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 (ผู้พูด) โดยอาจสอนทุกชนิดทั้ง 直接受身、間接受身 และ 所有者の受身 แต่ไม่จำเป็นต้องอธิบายแยกประเภทของสำนวนถูกกระทำทั้ง 3 ชนิดนี้

ส่วนในชั้นกลาง ควรสอนกรณีที่ผู้ได้รับผลจากการกระทำเป็นสิ่งของหรือเรื่องราว และการใช้สำนวนถูกกระทำเพื่อแสดงมุมมองที่สอดคล้องกัน

ในประโยคความรวม จากนั้นในชั้นสูงจึงสอนกรณีที่ผู้กระทำเป็นสิ่งของหรือเรื่องราว รวมทั้งสำนวนที่นิยมใช้สำนวนถูกกระทำเสมอ (เช่น 「一年の半分は雪に閉ざされている」) หรือ 「才能に圧倒される」「夢にうなされる」 เป็นต้น

ผลสรุปของ 小川・安藤 มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และผู้วิจัยคิดว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการสอน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีจุดที่สมควรพิจารณาอยู่หลายประการ เช่น 小川・安藤 เสนอแนวทางการสอนโดยมิได้คำนึงถึงผู้เรียนชาติใดเป็นการเฉพาะ แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่า ผู้เรียนที่ใช้ภาษาแม่แตกต่างกันอาจมีความสามารถในการเรียนรู้สำนวนถูกกระทำแตกต่างกัน จึงน่าจะสอนด้วยแนวทางที่แตกต่างกันไป

และการสอนทั้ง 直接受身 間接受身 และ 所有者の受身 ทั้งหมดในขั้นต้นน่าจะเป็นการสร้าง ความสับสนให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย เนื่องจากสำนวนถูกกระทำแบบ 間接受身 และ 所有者の受身 เป็นสำนวนที่ไม่นิยมใช้ในภาษาไทย จึงน่าจะเข้าใจยากสำหรับผู้เรียนชาวไทย

นอกจากนี้ 小川・安藤 ได้เสนอว่า ในชั้นกลางควรสอนสำนวนถูกกระทำประเภทที่ผู้ได้รับผลจากการกระทำเป็นสิ่งของหรือเรื่องราว (เช่น 食品衛生法が制定される) โดยเป็นการแสดงนัยว่ากริยานั้น ๆ มีผู้กระทำ และต้องการเน้นสิ่งที่ถูกกระทำ และอาจสอนด้วยว่าสามารถใช้กรรมกริยาหรือรูปทางไวยากรณ์อื่นแทนได้ จากคำอธิบายนี้น่าจะตีความได้ว่า 小川・安藤 ต้องการให้สอนความแตกต่างระหว่างสำนวนถูกกระทำและอกรรมกริยาหรือสำนวนอื่นๆ ด้วยในชั้นกลาง แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่า การสอนความแตกต่างนี้น่าจะสอนในชั้นสูงมากกว่าเนื่องจากค่อนข้างซับซ้อน

จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้สำนวนอุกกระทำได้ว่า ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นมักมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้สำนวนอุกกระทำผิด ซึ่งปัญหามักได้จำกัดอยู่เพียงการผันรูปคำกริยาหรือใช้คำช่วยผิด แต่ยังมีการใช้ผิดในระดับการใช้จริง กล่าวคือ ไม่สามารถใช้ได้อย่างถูกต้องในสถานการณ์จริง รวมทั้งไม่สามารถใช้สำนวนอุกกระทำเพื่อแสดงมุมมองที่สอดคล้องกันในประโยคความรวมได้อย่างถูกต้อง

ต่อไป ในหัวข้อที่ 3 จะขอกล่าวถึงปัญหาในการเรียนรู้สำนวนอุกกระทำของผู้เรียนชาวไทย ตามด้วยการวิเคราะห์ตำราที่ใช้ในประเทศไทยว่ามีการสอนอย่างไร มีจุดใดที่เป็นปัญหาในหัวข้อที่ 4 เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในหัวข้อที่ 5

3. ปัญหาในการเรียนรู้สำนวนอุกกระทำของผู้เรียนชาวไทย

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงปัญหาในการเรียนรู้สำนวนอุกกระทำของผู้เรียนชาวไทยโดยใช้ข้อมูลสองชุดคือข้อมูลจากผู้เรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และข้อมูลจากฐานข้อมูลเรียงความภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวต่างชาติ

3.1 ข้อมูลจากผู้เรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ก่อนอื่น ขอกล่าวถึงปัญหาในการใช้สำนวนอุกกระทำโดยใช้ข้อมูลของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นของภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระดับชั้นกลาง-ชั้นสูง (นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ขึ้นไป) ผลการวิเคราะห์ สามารถแบ่งสาเหตุของการใช้ผิดได้ดังต่อไปนี้

ก. ความผิดอันเกิดจากการผันรูปคำกริยา

ดังที่ 市川(1997) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า สำนวนอุกกระทำมีกฎการผันคำกริยาก่อนข้างซับซ้อน และเข้าใจยากสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ ในกรณีของผู้เรียนชาวไทยก็เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยพบความผิดอันเกิดจากการผันอยู่เป็นจำนวนมาก และมีบ่อยครั้งที่ผู้เรียนสับสนกับการผันกริยาเป็นรูปให้ทำ¹

(1) きのう、せいせきがわるいので、私に(→は)しかわれました(→しかられました)。

(2) 友だちに質問を聞かされた(→聞かされた)。

(3) 私はさっきバスの中で足が(→を)ふまられた(→踏まれた)。

(4) 大学を(→☆)入学できたものの、急に母が入院られて、(→入院してしまった)。

お金を全部使ったので、大学給金(→授業料)を払えなかった。

(5) 中国でオリンピック(→オリンピック)が行わせる(→行われる)。

(6) 中国でオリンピック(→オリンピック)が行わさせる(→行われる)。

ตัวอย่างที่ (4) ผู้เรียนอาจสับสนกับการผันคำกริยาในกลุ่มที่ 1 ซึ่งผันเป็นรูป -areru (เช่น 「売る」ผันเป็น「売られる」) จึงผัน「入院する」ผิดเป็น「入院られて」 ทั้งๆ ที่รูปที่ถูกต้องคือ「入院される」(แต่อย่างไรก็ตาม ประโยคนี้ไม่นิยมใช้สำนวนอุกกระทำ) ส่วนตัวอย่าง (5) และ (6) นั้น ผู้เรียนน่าจะสับสนกับการผันกริยาเป็นรูปให้ทำ ซึ่งพบความผิดลักษณะนี้เป็นจำนวนมาก

¹ คำที่ตามหลังเครื่องหมายอุกสรภายในวงเล็บ หมายถึง สำนวนที่ถูกต้อง

ข. ความผิดอันเกิดจากการใช้คำช่วย

แม้ผู้เรียนบางส่วนจะสามารถผันกริยาเป็นรูปถูกกระทำได้ถูกต้อง แต่ก็พบว่ามีการใช้คำช่วยผิดอยู่ไม่น้อย ทั้งคำช่วยแสดงประธาน (ผู้ได้รับผลจากการกระทำ) แสดงผู้กระทำ หรือคำช่วยแสดงกรรม

(7) 外国からさまざまな文化に(→が)伝えられた。

(8) きのう、せいせきがわるいので、私に(→は)しかられました。

(9) せっかくためたお金で買った赤いスカートで(→スカートを)はいて、学校へ行ったのに、先生は(→に)はですぎると言われました。

(10) 用事が(→を)頼まれた(→頼まれました)が、できない、といいました。

(11) 私はさっきバスの中で足が(→を)ふまられた(→踏まれました)。

ตัวอย่างที่ (7) ผู้เรียนคงไม่ทันตระหนักว่า 「文化」 เป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดและต้องใช้คำช่วย が ส่วนตัวอย่างที่ (8) ผู้เรียนผันกริยาเป็นรูปถูกกระทำ 「しかられました」 ได้อย่างถูกต้องแต่คงเพระยังยึดติดกับประโยคภาษาไทยที่ว่า “ครูคุณ” จึงใช้คำช่วย に ซึ่งแสดงกรรมรอง

นอกจากนี้ ความผิดเกี่ยวกับคำช่วยที่พบเป็นจำนวนมากคือคำช่วยแสดงกรรมกรณี 所有者の受身 ดังตัวอย่างที่ (11)

ค. ความผิดอันเกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่ มีบางประโยคที่หากต้องการกล่าวเป็นภาษาไทย ไม่จำเป็นต้องใช้สำนวนถูกกระทำ (“ประธาน + ถูก/โดน + คำกริยา”) ผู้เรียนจึงแต่งประโยคดังกล่าวเป็นภาษาญี่ปุ่นโดยมิได้ผันเป็นสำนวนถูกกระทำเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ผู้เรียนน่าจะแปลมาจากประโยคว่า

“เงินที่ขโมยไปไม่มากเท่าไร ไม่ได้คืนก็ไม่เดือดร้อน” และ “เด็กคนนี้เอาแต่ใจตัวเองเกินไปแล้ว ไม่ดูไม่ได้”

(12) 盗んだ(→盗まれた)お金はさほど多くないので、返して来なくても困らない。

(13) この子はわがまま過ぎるので、しからず(→しかられず)にはおかない。

ประโยคที่ไม่มีมีการระบุผู้กระทำ (อาจเนื่องจากไม่ทราบว่าใครเป็นผู้กระทำหรือไม่ต้องการ/ไม่จำเป็นต้องระบุผู้กระทำ) ต่อไปนี้ก็เช่นเดียวกัน เช่นตัวอย่างที่ (14) ถึง (16) อาจแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “โอลิมปิกครั้งต่อไปจะจัดที่ออสเตรเลีย” “โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคดำเนินการมาได้ 4 ปีแล้วในประเทศไทย” “การก่อสร้างรถไฟใต้ดินในกรุงเทพมหานคร ดำเนินต่อไปเป็นเวลาถึง 20 ปี” ตามลำดับ ดังนั้นผู้เรียนจึงแต่งประโยคภาษาญี่ปุ่นโดยมิได้ผันเป็นสำนวนถูกกระทำ แต่ประโยคภาษาญี่ปุ่นเหล่านี้ล้วนจำเป็นต้องใช้สำนวนถูกกระทำ

(14) オリンピックは今度オーストラリアで行う(→行われる)。

(15) 30パーツで全部(→全て)の病気を治せるプロジェクトはタイで4年にわたって行った(→行われた)。

(16) バンコク全体に(→で)地下鉄の建設が20年にわたって続けて(→続けられて)いくだろう。

ประโยคที่มีความหมายว่า “เป็นที่รู้จักกัน (ดี), เป็นที่รัก (ชื่นชอบ)” ต่อไปนี้ก็เช่นเดียวกัน ผู้เรียนส่วนหนึ่งคงเห็นว่าในภาษาไทยไม่มีการใช้สำนวน “ถูก/โดน + คำกริยา” จึงมิได้ผันคำกริยาในภาษาญี่ปุ่นเป็นสำนวนถูกกระทำ ซึ่งไม่ถูกต้อง

(17) 市場の中にある小さい店、大きいデパートの中にある店など、どこにでもある。よく知っている(→知られている)所はバンテップとタウンナーデパートだ。

(18) この映画は若者が愛します(→に愛されます)。

และสุดท้าย ในการบรรยายลักษณะ (属性) ของคำนาม หากประธานเป็นสิ่งที่ถูกกระทำ ในภาษาญี่ปุ่นนิยมใช้สำนวนถูกกระทำ แต่ในภาษาไทยไม่จำเป็น (“อาหารเวียดนามส่วนใหญ่ทำจากผัก” และ “ลูกซุบทำขึ้นครั้งแรกในสมัยอยุธยา” ตามลำดับ) ในการแต่งประโยคเหล่านี้เป็นภาษาญี่ปุ่น ผู้เรียนจึงมิได้ผันคำกริยาให้เป็นรูปถูกกระทำ

(19) ベトナム料理は、たいてい野菜から作った(→作られている)。

(20) ルックシュップはアユタヤ時代に初めて作った(→作られた)。

การใช้ผิดที่กล่าวมาข้างต้นน่าจะเกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่คือภาษาไทย ผู้เรียนแต่งประโยคโดยมิทันได้พิจารณาให้ดีว่าในภาษาญี่ปุ่นต้องใช้สำนวนถูกกระทำ เนื่องจากประธานเป็นผู้ได้รับผลจากการกระทำ

ง. ความผิดอันเกิดจากมุมมองที่ขัดแย้งกันในประโยค

มีบ่อยครั้งที่เราสามารถกล่าวบรรยายเหตุการณ์โดยใช้ประโยคแบบประธานเป็นผู้กระทำ (active voice) หรือใช้สำนวนถูกกระทำก็ได้ แต่ในภาษาญี่ปุ่นมีข้อจำกัดว่า หากสรรพนามบุรุษที่ 1 หรือบุคคลในกลุ่มเดียวกันมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์โดยทั่วไปควรยกคำสรรพนามบุรุษที่ 1 หรือบุคคลใน

กลุ่มเดียวกันขึ้นเป็นประธานของประโยค นอกจากนี้ในประโยคความรวม (複文) ที่เชื่อมด้วยคำสันธานบางประเภท (เช่น เชื่อมด้วย「～て」) หากประธานในแต่ละประโยค(ย่อย)เป็นคนละบุคคล (เช่น “ครูชมฉัน” และ “ฉัน (จึง) ดีใจ”) โดยประธานในประโยคหนึ่งได้รับผลจากการกระทำของประธานในอีกประโยคหนึ่ง ในภาษาญี่ปุ่นนิยมผันกริยาตัวหนึ่ง (ในที่นี้คือ “ชม”) ให้เป็นสำนวนถูกกระทำ เพื่อให้ประธานของทั้งสองประโยคเป็นบุคคลเดียวกัน (主語統一) กล่าวโดยสรุปก็คือ ในประโยคความรวมภาษาญี่ปุ่นนิยมบรรยายเหตุการณ์จากมุมมองที่สอดคล้องกัน

แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้เรียนมีการแต่งประโยคความรวมที่มุมมองในประโยคขัดแย้งกันเป็นจำนวนมาก เช่น

(21) 先生は私をほめて(→私は先生にほめられて)、うれしいです。

ในตัวอย่างข้างต้น 「私」 (ฉัน) เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประโยค จึงนิยมยก 「私」 ไว้ในตำแหน่งประธาน และผันคำกริยาในประโยคย่อย 「ほめる」 เป็นรูปถูกกระทำคือ 「ほめられる」 เพื่อให้ประธานของประโยคสอดคล้องกับภาคแสดงในประโยคหลังคือ 「(私は)うれしい」 ด้วย

ตัวอย่างต่อไปนี้ก็มีความผิดในลักษณะเดียวกัน

(22) みんなに反対し(→反対され)ようがこの計画に(→を)成功する(→成功させる)自信がある。

(23) 恋人に何かを依頼しよう(→頼まれたことであらう)が、無理なことなので(→だったら)、断る。

ในตัวอย่างที่ (24) เนื่องจากผู้เรียนพยายาม ปล่อยให้ประโยคย่อยทั้งสองมีประธานคนเดียวกัน คือ 「あなたが泣き終わらなかったら」 (ถ้าเธอไม่หยุด ร้องไห้) 「あなたがたたかれる」 (เธอจะถูกตี) และผันคำกริยาตัวหลังเป็นรูปถูกกระทำ แต่เนื่องจาก ในภาษาญี่ปุ่นนิยมยกผู้พูด (ฉัน) เป็นประธาน จึงไม่ ถูกต้อง

(24) 父は「もし、泣き終わらなかったら (→やまなかったら)、あなたは(→☆)たたかれる(→ひっぱたくぞ)」と言ったが、それは脅しに過ぎない。

จ. ความผิดอันเนื่องจากปัจจัยอื่น ๆ กริยาเช่น 「(影響を)受ける」 มีความหมายว่า “ได้รับอิทธิพล” จึง กล่าวได้ว่ามีความหมายถูกกระทำอยู่แล้ว แต่ผู้เรียน ไม่ทันตระหนัก จึงพบการใช้สำนวน 「影響をされる」「影響を受けられる」 อยู่บ้าง

(25) しかし、消費税増税の悪い影響をされる(→受ける)人は他にもない。(→、)国民である。

(26) 動物の生活はその影響を受けられた(→受けた)。

นอกจากนี้ ยังพบกรณีที่ผู้เรียนผันคำกริยา เป็นรูปถูกกระทำทั้งที่ไม่จำเป็น ซึ่งผู้วิจัยเองก็ยังไม่ทราบสาเหตุแน่ชัดเกี่ยวกับการใช้ผิดเหล่านี้ ยก ตัวอย่างเช่น

(27) この問題を解決するために、警察やCDの会社など☆(→は)、よく調べて、色々な計画を出されている(→出している)が、どうしても、今まで(→☆)、解決できない。

(28) まだ小学生だというのによくブランド品をつかわれる(→使う、使わせてもらえる)ものだ。

อย่างไรก็ตาม ข้อผิดพลาดทั้งหมดที่กล่าว มาข้างต้นล้วนเป็นความผิดในกรณีที่ผู้เรียนใช้สำนวน ถูกกระทำ แต่จากประสบการณ์ส่วนตัว ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะมีความเป็นไปได้ที่ผู้เรียนอาจมีการ “เลียง” ไม่ ใช้สำนวนถูกกระทำ ดังนั้น เพื่อเป็นการหาคำตอบ ว่าผู้เรียนมีการใช้สำนวนถูกกระทำมากน้อยเพียงใด เมื่อเทียบกับชาวญี่ปุ่นเจ้าของภาษา หรือมีแนวโน้ม เลียงการใช้สำนวนถูกกระทำหรือไม่ ในหัวข้อต่อไป จะรายงานผลสำรวจการใช้สำนวนถูกกระทำจากฐาน ข้อมูลเรียงความของสถาบันวิจัยภาษาญี่ปุ่นแห่งชาติ ซึ่งมีทั้งเรียงความที่เขียนโดยผู้เรียนชาวไทยและโดย ชาวญี่ปุ่นเจ้าของภาษา

3.2 ข้อมูลจากฐานข้อมูลเรียงความของสถาบันวิจัย ภาษาญี่ปุ่นแห่งชาติ

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะรายงานผลวิเคราะห์การใช้สำนวนถูกกระทำของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยเพิ่มเติมโดยใช้ฐานข้อมูลเรียงความภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียน ภาษาญี่ปุ่น (日本語学習者による日本語作文とその母語訳との対訳データベース ver. 2 (2001)) จัดทำโดยสถาบันวิจัยภาษาญี่ปุ่นแห่งชาติ ฐานข้อมูล ดังกล่าวบรรจุในรูปแบบแผ่นซีดีรอม และมีการเก็บ ข้อมูลเรียงความของชาวญี่ปุ่น เพื่อประโยชน์ในการ เปรียบเทียบกับเรียงความของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาว ต่างชาติ เรียงความหนึ่งเรื่องมีความยาวประมาณ 800 ตัวอักษร ผู้วิจัยเลือกเฉพาะบทความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ผู้เขียนเรียงความเป็นผู้เรียน ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยระดับกลางและสูงจำนวน 43 คน ส่วนเรียงความของชาวญี่ปุ่นมีจำนวน 44 คน

ก่อนอื่น ขอกล่าวถึงผลการวิเคราะห์ว่า
ผู้เรียนชาวไทยใช้จำนวนถุกกระทำมากน้อยเพียงใด
และนิยมใช้จำนวนถุกกระทำชนิดใด

Table 1 Numbers of passive voice used in surveyed essays

Type of passive voice (ukemi)	Numbers (Japanese)	Numbers (Thai Learners)
Chokusetsu ukemi	106	34
Kansetsu ukemi	7	0
Shoyuusha no ukemi	0	0
Total	113	34

หมายเหตุ

1) แม้จะผันรูปคำกริยาหรือใช้คำช่วยผิด แต่
หากแน่ชัดว่าผู้เรียนต้องการผันเป็นจำนวนถุกกระทำ
ก็จะนับว่ามีการใช้จำนวนถุกกระทำ

2) พบประโยคที่ใช้จำนวนถุกให้กระทำ 1
ตัวอย่าง แต่มีได้นำผลมารวมไว้ในตาราง เนื่องจาก
ไม่อยู่ในขอบเขตของการศึกษารุ่นนี้

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เรียนชาว
ไทยใช้จำนวนถุกกระทำน้อยมาก โดยใช้เพียงหนึ่งใน
สามของเจ้าของภาษาชาวญี่ปุ่น และพบเฉพาะจำนวน
ถุกกระทำแบบ 直接受身 ส่วน 間接受身 และ所有
者の受身 นั้นไม่พบการใช้เลย ในขณะที่ชาวญี่ปุ่น
มีการใช้จำนวนถุกกระทำแบบ 直接受身 มากที่สุด
พบการใช้จำนวนถุกกระทำแบบ 間接受身 เล็กน้อย
และไม่พบการใช้ 所有者の受身 เลย ดังนั้น หาก
มองในแง่ของการใช้งานจริงของชาวญี่ปุ่น อาจกล่าวได้
ว่าจำนวนถุกกระทำแบบ 間接受身 และ 所有者の
受身 มีความถี่ในการใช้ไม่มากนัก

จากการวิเคราะห์ประโยคที่ใช้จำนวนถุก
กระทำทั้ง 34 ประโยคของผู้เรียนชาวไทย พบว่ามี
ประโยคถูกต้อง 28 ประโยค ใช้ผิด 6 ประโยค (ผัน
เป็นรูปถุกกระทำที่ไม่จำเป็น) เช่น

(29) けれども、十年頃前にはアメリカなど
からたばこを吸う影響をもらって、たばこは流行さ
れた(→流行した)。(Th022j)

(30) 公共の場所でたばこを吸うことは禁
じられるという(→を禁じる)法律はまだないので、
憲法によってだれにもどこでもたばこを吸う権利
がある。(Th037j)

(31) 雑誌でタバコを吸うとスマートな
人になると思う若者もいることを読んだことがあ
る。タバコを吸う若者が友だちに認められてもら
いたい(→認めてもらいたい)と思うかも知れな
い。(Th096j)

และเมื่อพิจารณาคำแปลภาษาไทยของ
ประโยคตัวอย่าง (ซึ่งผู้เขียนเรียงความได้ทำการแปล
เป็นภาษาไทยด้วยตนเอง) พบแนวโน้มที่น่าสนใจดังนี้

ก. ประโยคที่ใช้จำนวนถุกกระทำของผู้เรียน
ชาวไทย เป็นประโยคที่ภาษาไทยใช้จำนวน “ถุก” หรือ
“โดน” ถึง 14 ประโยคจากทั้งหมด 34 ประโยค
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(32) それで、たばこをすう人はどこでたばこを吸えるか吸えないかよく分かりました。もし禁煙で、たばこを吸ったら、外の人で**見られる**。なぜなら、その事はたばこの匂いで外の人に迷惑をしたからです。(Th001j)

คนที่สูบบุหรี่จึงรู้ว่าที่ไหนสูบบุหรี่ได้ ที่ไหนสูบบุหรี่ไม่ได้ ถ้าหากมีการสูบบุหรี่ในที่ห้ามสูบบุหรี่ คนที่สูบจะโดนคนรอบข้างมอง เพราะถือว่ากลิ่นควันบุหรี่นั้นไปรบกวนคนอื่น

(33) 一方、たばこを吸わない人はたばこを吸う人に迷惑を**かけられる**感じがあるから、たばこを吸っている人がそばにいる時、いつも気持ち悪いようなふりをし、ほかのところへ行くようになります。(Th003j)

ในทางตรงกันข้าม คนไม่สูบบุหรี่ก็คิดว่าตนถูกรบกวนโดยคนที่สูบบุหรี่ ดังนั้นพอเวลาไปยืนอยู่ข้างคนที่กำลังสูบบุหรี่ก็มักจะทำท่ารังเกียจและไปที่อื่นเสีย

ข. เป็นประโยคที่ใช้สำนวนภาษาไทยว่า “เป็นที่” จำนวน 5 ประโยค เช่น

(34) たばこのせいで、いろいろな病気の原因になるとのことだ。一つは何とんでも肺ガンであるそうだ。肺ガンは以前から完全に治すことがむずかしい病気として**知られている**。肺ガンになった人は肉体的にも精*神的にも苦しいと言えるだろう。そういうことはよく**知られ***ているのに、どうして人々がまだ吸ってつづけているか分からない。(Th097j)

โรคมะเร็งปอดนี่เป็นที่**รู้จักกันดี**ตั้งแต่อดีตแล้วว่า ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ คนที่ป่วยเป็นโรคมะเร็งปอดนี้ก็ว่ากันว่าต้องทุกข์ทรมาน กันทั้งร่างกายและจิตใจกันเลยทีเดียว แต่ในเรื่องดังกล่าวนี้ทั้งๆ ที่

เป็นที่ทราบกันดี แต่ไม่รู้ว่าจะทำไม ผู้คนมากมายถึงยังสูบบุหรี่กันตลอดเรื่อยมา

(35) けれども、十年頃前にはアメリカなどからたばこを吸う影響をもらって、たばこは**流行された**。だから、タイの大人はよく吸うが、大きい部の若者は余り吸わない。もしたばこのCMはよく放送されたら、たばこの悪い印象が子供の頭につけるだろう。(Th022j)

แต่ว่าเมื่อประมาณ 10 ปีก่อนมีอิทธิพลการสูบบุหรี่จากทางพวกอเมริกาและประเทศอื่น ๆ บุหรี่ก็เลยเป็นที่**นิยม** ดังนั้นผู้ใหญ่จึงมักจะสูบบุหรี่ แต่วัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะสูบกัน ถ้าโฆษณาบุหรี่ออกอากาศมาก ภาพที่เลวร้ายของบุหรี่ก็จะติดอยู่ในหัวของเด็ก ๆ พอเป็นผู้ใหญ่จะมีแนวโน้มที่จะสูบบุหรี่ได้

ในตัวอย่างที่ (35) ผู้วิจัยคิดว่า อาจเป็นไปได้ว่า เนื่องจากในภาษาไทยใช้สำนวนว่า “เป็นที่นิยม” ผู้เรียนส่วนหนึ่งซึ่งชินกับคำแปล 「言われる」 หรือ 「知られる」 เป็น “เป็นที่กล่าวกันว่า” “เป็นที่รู้จักกันว่า” จึงอาจสรุปกฎเกณฑ์ขึ้นมาเองว่า สำนวน “เป็นที่” น่าจะมีความหมายตรงกับสำนวนถูกกระทำ และแต่งประโยคผิดดังกล่าวขึ้น ทั้งนี้ หากผู้เรียนคำนึงถึงโครงสร้างทางความหมาย จะเห็นว่าในประโยคดังกล่าว 「たばこ」 (บุหรี่) ไม่ใช่สิ่งที่ถูกกระทำ จึงไม่จำเป็นต้องใช้สำนวนถูกกระทำแต่อย่างใด

ค. ส่วนที่เหลืออีก 15 ประโยค เป็นการแปลโดยไม่ใช่สำนวนถูกกระทำ เช่น

(36) 一つ目は健康に悪い事です。煙草にニコチンが**含まれています**。(Th007j)

ประการแรกก็คือเป็นการไม่ดีต่อสุขภาพ ในบุหรี่มีสารนิโคตินอยู่ สารนิโคตินจะไปทำลายการทำงานของระบบทางเดินหายใจ

3.3 สรุปปัญหาในการใช้สำนวนถูกกระทำ

อาจสรุปปัญหาในการใช้สำนวนถูกกระทำของผู้เรียนชาวไทยได้ดังนี้ คือ

- ก. ความผิดอันเกิดจากการผันรูปกริยา
- ข. ความผิดอันเกิดจากการใช้คำช่วยผิด
- ค. ความผิดอันเกิดจากอิทธิพลของภาษาไทย
- ง. ความผิดอันเกิดจากมุมมองที่ขัดแย้งกันในประโยค
- จ. มีแนวโน้มสิ่งที่จะใช้สำนวนถูกกระทำ

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้กระทั่งผู้เรียนชั้นกลางขึ้นไปก็ยังคงพบความผิดพื้นฐานคือการผันรูปกริยาและการใช้คำช่วยต่างๆ ที่เป็นสิ่งที่ผู้สอนได้ทำการสอนไปแล้วตั้งแต่ชั้นต้น จึงน่าจะพิจารณาทบทวนว่าควรปรับวิธีการสอนอย่างไรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ส่วนการใช้ผิดเนื่องจากอิทธิพลของภาษาแม่ ความผิดอันเกี่ยวกับมุมมองในประโยค และการเลี่ยงไม่ใช้สำนวนถูกกระทำนั้น อาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่เรื่องแปลกที่ผู้เรียนจะประสบปัญหาเหล่านี้ เนื่องจากเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและค่อนข้างยาก แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้สอนมีการชี้แนะอย่างเหมาะสม ก็น่าจะ สามารถ “ป้องกัน” มิให้ผู้เรียนใช้ผิดในลักษณะนี้ได้ ในระดับหนึ่ง ในหัวข้อต่อไปจึงจะทำการสำรวจตำราภาษาญี่ปุ่นว่ามีการสอนสำนวนนี้อย่างไรบ้าง

4. การสอนสำนวนถูกกระทำในตำราเรียนชั้นต้น

หัวข้อนี้จะขอกล่าวถึงคำอธิบายเกี่ยวกับสำนวนถูกกระทำในตำราสอนภาษาญี่ปุ่นชั้นต้นที่มีการใช้ในประเศไทย โดยจะสำรวจเฉพาะตำราชั้นต้น เนื่องจากสำนวนถูกกระทำมักสอนในระดับชั้นต้น ประกอบกับในชั้นกลางและชั้นสูง สถาบัน

การศึกษาต่างๆ มักใช้ตำราที่หลากหลายแตกต่างกันมาก และอาจกล่าวได้ว่าไม่ค่อยมีการสอนสำนวนถูกกระทำอย่างจริงจัง มักเป็นเพียงการทบทวนสิ่งที่เรียนไปแล้วในชั้นต้นมากกว่า

ตำราที่สำรวจมี 5 เล่ม คือ

①『日本語初歩』(国際交流基金 1981 凡人社) และคู่มือฉบับภาษาไทย “ไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น (ฉบับปรับปรุงใหม่)” (สุเทพ น้อมสวัสดิ์ 2548 โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร กรุงเทพฯ (ปรับปรุงครั้งที่ 5))

②『初級日本語』(東京外国語大学留学生日本語教育センター(編) 1994 凡人社) และคู่มืออธิบายไวยากรณ์และคำศัพท์ฉบับภาษาไทย (สำหรับผู้เรียน) โดยทัศนีย์ วรจรยาวงศ์ 2537

③“นินงโกะ โยโรชิคุ” เล่ม 1-6 (เล่ม 1-2 แต่งโดยวันชัย สิลพัทธ์กุล และคณะ เล่ม 4-6 แต่งโดยปราณี จงสุจริตธรรม และคณะ 2543-2548 สำนักพิมพ์ภาษาและวัฒนธรรม)

④『みんなの日本語初級 I、II』(スリーエーネットワーク(編) 1998 スリーエーネットワーク) และ『みんなの日本語初級 I、II หลักไวยากรณ์ ฉบับแปลเทียบภาษาไทย』(スリーエーネットワーク(編)2000 สตรีเอเน็ตเวิร์ก)

⑤『あきこと友だち』 เล่ม 1-6 (บุษบา บรรจงมณี และคณะ 2549 กิโนะคุนิยะ บุ๊คสโตร์ (ฉบับปรับปรุง))

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการสอนสำนวนถูกกระทำในตำราทั้ง 5 เล่ม ดังนี้

ก. ตำราส่วนใหญ่ สอนสำนวนถูกกระทำโดยเทียบกับประโยคที่ประธานเป็นผู้กระทำ (เช่น 先生は学生にしつもんをしました。→学生は先生にしつもんをされました。) ยกเว้นตำราหมายเลข ⑤ ซึ่งได้อธิบายไว้ในคู่มือคร่าวๆ เนื่องจากประโยค

ที่ใช้สำนวนถูกกระทำมีหลายชนิด และหากเทียบกับประโยคที่ประธานเป็นผู้ทำเองจะมีรูปประโยคที่แตกต่างกันหลายชนิด เกรงว่าจะทำให้ผู้เรียนสับสน (คู่มือครู เล่ม 6 หน้า 7) ซึ่งผู้วิจัยเองก็เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้

ข. ตำราส่วนใหญ่สอนชนิดของสำนวนถูกกระทำครบทั้ง 3 ชนิดคือ 直接受身, 間接受身 และ所有者の受身 ซึ่งนับว่าเป็นการสอนให้ครบทุกชนิดอย่างเป็นระบบ (体系的) ตามแนวภาษาศาสตร์ (野田(2005)) แต่สำหรับผู้เรียน เพียงการผันรูปคำกริยาก็นับว่ายากมากแล้ว (市川(1997)) แต่ผู้เรียนยังต้องท่องจำคำช่วยที่ใช้แสดงผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำ รวมทั้งการทำความเข้าใจกับชนิดของสำนวนถูกกระทำ (ซึ่งแนวคิดบางอย่าง เช่น 間接受身 เข้าใจยากสำหรับผู้เรียนชาวไทย) และตำราบางเล่มก็อธิบายสำนวนถูกกระทำโดยแบ่งละเอียดเป็นกรณีกรรมกริยาและสกรรมกริยา การให้ผู้เรียนท่องจำรายละเอียดมากมายทั้งหมดในคราวเดียวนี้น่าจะเป็นภาระที่หนักมาก ซึ่งคณะผู้จัดทำตำราหมายเลข ⑤ คงตระหนักถึงปัญหานี้เช่นเดียวกัน จึงมีการแบ่งการเรียนเรื่องนี้ออกเป็น 2 บท แต่กระนั้นก็ตาม ตำราเล่มดังกล่าวก็ยังคงสอนสำนวนถูกกระทำครบทั้ง 3 ชนิดคือ 直接受身, 間接受身 และ 所有者の受身 ภายในบทเดียวกัน

ค. แม้ตำราหลายเล่มจะมีการอธิบายว่าสำนวนถูกกระทำสามารถใช้แสดงได้ทั้งความหมายเดือดร้อนและไม่ใช่ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ประโยคถูกกระทำที่ปรากฏในตำราหมายเลข ③ ล้วนเป็นสถานการณ์ที่แสดงความเดือดร้อนแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้ ในขณะที่ตำราหลายเล่มมีการอธิบายความหมายของสำนวนถูกกระทำโดยเทียบกับคำว่า “ถูก” หรือ “ได้รับ” ในภาษาไทย ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์มาก แต่ยังมีตำราบางเล่มที่แปลสำนวนถูกกระทำทั้งหมดโดยใช้เฉพาะคำว่า “ถูก” ซึ่งอาจมีผลเสีย ทำให้ผู้เรียน

เข้าใจว่าสำนวนถูกกระทำใช้เพื่อแสดงความหมายในแง่ลบเสมอ (เช่น ตำราหมายเลข ④)

ง. สิ่งที่สำคัญที่สุดในการสอนไวยากรณ์นอกจากกฎพื้นฐานแล้ว สิ่งทีละเลยไม่ได้คือ “วิธีการใช้” กล่าวคือ ควรสอนให้ผู้เรียนเข้าใจว่าในสถานการณ์เช่นไรบ้างที่ควรหรือจำเป็นต้องใช้สำนวนถูกกระทำ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า แม้จะมีตำราบางเล่มที่มีการอธิบายว่าสำนวนถูกกระทำเป็นการบรรยายเหตุการณ์จากมุมมองของผู้ได้รับผลจากการกระทำ หรือมีการอธิบายวิธีการใช้เป็นข้อๆ แต่ก็เป็นการอธิบายสั้นๆ ไม่มีการยกตัวอย่างสถานการณ์ที่ชัดเจนว่ากรณีใดที่ควรใช้สำนวนถูกกระทำบ้าง

หน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของสำนวนถูกกระทำคือการช่วยปรับให้ประโยคย่อในประโยคความรวมมีมุมมองที่สอดคล้องกัน แต่เนื่องจากในชั้นต้นยังมีการสอนเกี่ยวกับประโยคความรวมน้อย ตำราหรือผู้สอนจึงมิได้ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ แต่ในทางตรงกันข้าม เมื่อขึ้นสู่ชั้นกลางหรือสูง ผู้สอนก็มีได้ย้อนกลับมาสอนสำนวนนี้ในฐานะสำนวนเพื่อแสดงมุมมองอีก เนื่องจากเห็นว่าสอนไปแล้วในชั้นต้น จึงเกิดปัญหาคือผู้เรียนไม่สามารถใช้สำนวนถูกกระทำเพื่อปรับมุมมองในประโยคความรวมได้อย่างถูกต้อง

5. ข้อเสนอแนะเพื่อการสอนผู้เรียนชาวไทย

5.1 การสอนในชั้นต้น

ก่อนอื่น ขอกล่าวถึงชนิดของรูปถูกกระทำที่ควรสอนในชั้นต้น

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าผู้เรียนชาวไทยมีแนวโน้มจะไม่ใช้สำนวนถูกกระทำ โดยเฉพาะสำนวนถูกกระทำแบบ 間接受身 และ 所有者の受身 พบมีการใช้น้อยมาก ทั้งๆ ที่ตำราชั้นต้นแทบทุกเล่มมีการสอนสำนวนถูกกระทำครบทุกชนิด จึงอาจกล่าว

ได้ว่า การสอนเนื้อหาให้ครบถ้วนมิได้เป็นประโยชน์เสมอไป มีเฉพาะเนื้อหาบางส่วนเท่านั้นที่ผู้เรียนจดจำ ประกอบกับในชีวิตประจำวันของชาวญี่ปุ่นเจ้าของภาษาเองก็พบว่ามีการใช้ 間接受身 น้อย (อ้างอิงจากผลการวิจัยของ 市川 (1997) และ 田中 (2005)) ปัจจุบันมีนักวิชาการบางท่านถึงกับเสนอว่า ในขั้นต้นไม่มีความจำเป็นต้องสอนสำนวนถูกกระทำ เนื่องจากเป็นหัวข้อที่ยาก และไม่มีความจำเป็นในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน แม้ประโยคอาจไม่เป็นธรรมชาติบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นปัญหาในการสื่อสาร (野田(2005:4)) แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่า แม้แต่ในขั้นต้น ก็ควรพยายามสอนให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้อย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เนื่องจากการปล่อยให้ผู้เรียนใช้ผิดและมาแก้ไขภายหลังในชั้นกลางหรือชั้นสูงนั้นมีใช้เรื่องง่าย ดังนั้น แทนที่จะไม่สอน น่าจะปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากกว่า

ผู้วิจัยเห็นว่า ในขั้นต้นควรสอนเฉพาะสำนวนถูกกระทำชนิด 直接受身 เนื่องจากในการสนทนาในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนอาจมีความจำเป็นต้องบรรยายเหตุการณ์ที่ตนเป็นผู้ได้รับผลจากการกระทำ เช่น (ฉัน)ถูกครูดำหนิ (ฉัน)ถูกเรียก เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะส่วนหนึ่งของ 小川・安藤 (1999) ซึ่งได้กล่าวไปแล้วหัวข้อ 2.

ส่วนวิธีการสอน ปัจจุบันนิยมให้ผู้เรียนพิจารณาประโยคที่ประธานเป็นผู้กระทำ (active voice) และทำการ ก) สลับตำแหน่งผู้กระทำและผู้ได้รับผลจากการกระทำ ข) ผันคำกริยา ค) เปลี่ยนคำช่วยที่ใช้กับกรรมตรงหรือกรรมรอง โดยคำนึงถึงชนิดของคำกริยาว่าเป็นอนกรรมกริยาหรือสกรรมกริยา แต่ดังได้กล่าวไปแล้วว่าการท่องจำกฎเหล่านี้ทั้งหมดในคราวเดียวเป็นภาระที่หนัก (ยังไม่นับรวมถึงความจริงที่ว่า มิใช่ประโยคที่เป็น active voice จะสามารถแปลงเป็นประโยคถูกกระทำได้ทุกกรณี) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าวิธีการที่ 菊池 (2007) เสนอคือ การสอนโดย

ไม่ต้องให้ผู้เรียนแปลงจากประโยค active voice เป็นประโยคที่ใช้สำนวนถูกกระทำ (เช่น 先生は学生にしつもんをしました。→学生は先生にしつもんをされました。) เป็นแนวคิดที่น่าสนใจ ในขั้นแรก ผู้สอนน่าจะสอนเฉพาะคำกริยาก่อน โดยยังไม่ต้องกล่าวถึงผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ เช่น

よぶ	→	よばれる
しかる	→	しかられる
いう	→	いわれる
ほめる	→	ほめられる

ทั้งนี้ ผู้สอนควรยกตัวอย่างสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรม และใกล้ตัว เข้าใจง่าย เช่น “ถูกดู” “ถูกเรียก” “ได้รับการชม” โดยยกเฉพาะสถานการณ์ที่ผู้พูดเป็นผู้ถูกกระทำ (แต่ยังไม่ต้องกล่าวถึงผู้กระทำในช่วงแรกให้สอนเฉพาะคำกริยาอย่างเดียวก่อน) เนื่องจากเข้าใจง่าย และผู้เรียนน่าจะมีโอกาสได้นำไปใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน และเป็นการปลูกฝังแนวคิด (โดยไม่ต้องบอกผู้เรียนตรงๆ) ว่า ภาษาญี่ปุ่นนิยมยกบุคคล โดยเฉพาะผู้พูดขึ้นเป็นประธาน (มุมมอง) ของประโยค

หลังจากยกตัวอย่างในสถานการณ์ต่างๆ จนผู้เรียนสามารถผันคำกริยาได้ถูกต้อง และพอจะเข้าใจความหมายของสำนวนถูกกระทำแล้วว่าจะใช้ในสถานการณ์ใดบ้าง จึงให้ผู้เรียนสร้างประโยคที่ซับซ้อนขึ้น โดยการเพิ่มส่วนเติมเต็มคือ คำนามที่แสดงผู้ถูกกระทำ (ประธาน) จากนั้น หากจำเป็นจึงเพิ่มคำนามที่เป็นผู้กระทำด้วยก็ได้ โดยคำช่วยชี้ผู้กระทำนั้น ในขั้นต้นสอนเฉพาะคำช่วย に ก็น่าจะเพียงพอสำหรับการสื่อสารแล้ว ไม่จำเป็นต้องสอน 「から」 หรือ 「によって」

ข้อพึงระวังอีกประการหนึ่งคือ เนื่องจากบ่อยครั้งที่ผู้เรียนชาวไทยมักแปลกริยารูปถูกกระทำว่า

“ถูก” หรือ “โดน” และอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดว่าสำนวนถูกกระทำใช้เพื่อแสดงความหมายว่าผู้รับผลจากการกระทำได้รับความเดือดร้อนเท่านั้น ในช่วงแรกของการสอน จึงน่าจะยกตัวอย่างกริยาที่แสดงความหมายกลางๆ (เช่น 呼ぶ เรียก) หรือแสดงความหมายในเชิงบวก (เช่น ほめる ชม) ก่อนควบคู่ไปกับกริยาที่แสดงความหมายในเชิงลบ (เช่น しかる ดุ) ด้วย และแปลเป็นภาษาไทยโดยใช้คำที่หลากหลาย ทั้ง “ถูก” “โดน” “เป็นที่” “ได้รับ” หรือแปลโดยไม่ใช่โครงสร้างของประโยคถูกกระทำ เพื่อให้ผู้เรียนไม่ยึดติดกับรูปคำในภาษาไทย เช่น

- (37) 先生にしかられた。
(ฉัน) ถูกครูดุ
- (38) 私は友達に愛されている。
ฉันเป็นที่รักของเพื่อนๆ
- (39) パーティーに招待された。
(ฉัน) ได้รับเชิญไปงานเลี้ยง
- (40) 友達によばれた。
เพื่อนเรียก(ฉัน)

5.2 การสอนในชั้นกลาง

ในชั้นกลาง ผู้เรียนสามารถพูดหรือแต่งประโยคที่มีความยาวมากขึ้น รวมทั้งเริ่มมีการอ่านบทความซึ่งเป็นภาษาเขียนง่ายๆ ผู้วิจัยจึงเสนอว่าควรสอนสำนวนถูกกระทำชนิดต่อไปนี้

ก) 直接受身 ซึ่งประธานเป็นบุคคลอื่นที่มีใช้ผู้พูด หรือเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต เนื่องจากนิยมใช้ในบทความ หรือหนังสือพิมพ์ (อ้างอิงผลการวิจัยของ 許明子(1999))

ข) 所有者の受身 เนื่องจากเป็นสำนวนที่จำเป็นต้องใช้ในการบอกเล่าประสบการณ์ เช่น 「昨日バスの中で足を踏まれた」(เมื่อวานโดนเหยียบเท้าในรถเมล์) ทั้งนี้ อาจใช้แนวคิดเดียวกับขั้นต้นคือ

เริ่มจากการสอนเฉพาะคำกริยาคือ「踏まれた」ต่อมาจึงขยายเป็น「足を踏まれた」และ「私は足を踏まれた」ตามลำดับ การสอนเช่นนี้น่าจะช่วยลดปัญหาการใช้คำช่วยผิดเป็น「私の足が踏まれた」ซึ่งพบบ่อยในผู้เรียนชาวไทยได้ โดยผู้สอนควรอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติในภาษาญี่ปุ่นว่านิยมยกประธานขึ้นเป็น Topic ส่วนกรรมใช้คำช่วย「を」

ในแบบฝึกหัดให้ผู้เรียนแต่งประโยคจากภาพก็น่าจะสามารถใช้แนวคิดเดียวกันนี้ได้ โดยเริ่มแรกอาจเป็นเพียงภาพเท้าถูกเหยียบ (เพื่อให้ผู้เรียนแต่งประโยค「足を踏まれた」) ก่อนจะเป็นภาพที่แสดงว่าเป็นเท้าของผู้ใด (เพื่อให้ผู้เรียนแต่งประโยค「私は足を踏まれた」)

ค) สำนวนถูกกระทำที่ผู้กระทำเป็นบุคคลทั่วไป (เช่น 「この小説はたくさんの人に読まれている」(นิยายเล่มนี้ มีคนอ่านกันเป็นจำนวนมาก)) หรือไม่ต้องการระบุผู้กระทำ/ไม่ทราบผู้กระทำ (เช่น 「来年オリンピックが開かれる」(ปีหน้าจะมีการจัดโอลิมปิก)) เนื่องจากมักใช้ในบทความหรือหนังสือพิมพ์ซึ่งผู้เรียนชั้นกลางมีโอกาสได้อ่านพบ

อย่างไรก็ตาม ผู้สอนไม่จำเป็นต้องแจกแจงว่าสำนวนถูกกระทำเหล่านี้เป็นคนละประเภทกัน แต่ควรให้ผู้เรียนฝึกสังเกตความหมายของสำนวนถูกกระทำเหล่านี้ว่ามีลักษณะร่วมกันคือ ประธานเป็นผู้ได้รับผลจากการกระทำ

จากนั้นจึงอธิบายการเชื่อมประโยคให้มีมุมมองที่สอดคล้องกัน เช่น 「友達に誘われて、ボランティアに行ってきた」(เพื่อนชวนไปทำงานเป็นอาสาสมัคร) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างประโยคความรวมที่เป็นธรรมชาติได้

การสอนสำนวนถูกกระทำในชั้นกลาง สิ่งสำคัญคือ การสอนให้ผู้เรียนเข้าใจแนวคิดเรื่องมุมมองในภาษาญี่ปุ่นที่ว่า

ในการรับรู้ของมนุษย์ บุคคลมักมีความสำคัญ (prominent) หรือระดับการรับรู้สูงกว่าสิ่งของ ดังนั้น หากเหตุการณ์หรือการกระทำนั้น มีทั้งบุคคลและสิ่งของเกี่ยวข้องด้วย ให้ยกบุคคลขึ้นเป็นประธาน และหากบุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับผลจากการกระทำ ให้ผันกริยาเป็นรูปถูกกระทำ แต่หากมีบุคคลเกี่ยวข้องหลายคน ให้ยกคำสรรพนามบุรุษที่ 1 (หรือบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับสรรพนามบุรุษที่ 1) ขึ้นเป็นประธานของประโยค

โดยการยกตัวอย่างสถานการณ์ต่างๆ และอธิบายให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับแนวคิดนี้ไปเองโดยธรรมชาติและเนื่องจากมีแนวโน้มว่า ผู้เรียนส่วนหนึ่งมักคิดว่ากริยารูปถูกกระทำแสดงความหมายในแง่ลบเสมอ จึงควรเน้นย้ำประเด็นนี้เป็นระยะๆ (แม้จะมีการสอนไปแล้วในขั้นต้นก็ตาม) โดยให้ผู้เรียนพิจารณาจากบริบทของประโยคต่างๆ ที่ยกขึ้นมาสอนว่ามีได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป นอกจากนี้ ตัวอย่างที่นำมาใช้สอน หากเป็นบทสนทนา ก็ควรใช้ประโยคที่มีความยาวหรือซับซ้อนกว่าที่ใช้สอนในขั้นต้น (มีการกล่าวถึงผู้กระทำ หรือผู้ได้รับผลจากการกระทำ) รวมทั้งควรเริ่มสอนประโยคที่ใช้ในภาษาเขียนให้มากขึ้น

5.3 การสอนในขั้นสูง

ในขั้นสูง ผู้สอนอาจสอนสำนวนถูกกระทำแบบ 間接受身 โดยสอนให้เข้าใจความหมายว่า ประธานได้รับผลกระทบทางอ้อมก็อาจจะเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องฝึกให้ผู้เรียนใช้เป็น เนื่องจากมีความ

จำเป็นในการใช้ในชีวิตจริงค่อนข้างน้อย (田中(2005: 73)) และไม่จำเป็นต้องสอนผู้เรียนว่าเป็นสำนวนถูกกระทำคนละชนิดกับที่เรียนมาในขั้นต้นและชั้นกลาง

นอกจากนี้ ควรสอนสำนวนถูกกระทำในแง่ของระดับภาษาว่า นิยมใช้ในบทความหรือหนังสือพิมพ์เพื่อบรรยายเหตุการณ์จากสายตาของบุคคลที่สาม ทำให้ประโยคมีความกระชับ หรือมีการแสดงความหมายแฝงว่ามีผู้กระทำกริยานั้นๆ แต่ไม่ต้องการกล่าวถึง (สอนความแตกต่างกับอกรรมกริยา) รวมทั้งเป็นการเน้นผู้ได้รับผลจากการกระทำ จึงยกขึ้นมาวางในตำแหน่งประธานของประโยค โดยยกตัวอย่างที่หลากหลายเพื่อสอนให้ผู้เรียนได้รู้จักสังเกต และเข้าใจความหมายอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ยังอาจสอนสำนวนที่มักใช้สำนวนถูกกระทำเสมอ เช่น 「(悪夢に)うなされる (ฝันร้าย)」 「才能に恵まれている (มีพรสวรรค์)」 「(東南アジアの)魅力にひかれる (หลงเสน่ห์ (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้))」 โดยสอนให้ผู้เรียนท่องจำทั้งสำนวน

6. สรุป

ในบทความนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้สำนวนถูกกระทำในภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย และวิเคราะห์ตำราเรียนเพื่อเสนอแนวทางการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนชาวไทยโดยแยกเป็นระดับขั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูงดังสรุปได้ตามตารางต่อไปนี้

Table 2 Syllabus for teaching the passive voice

level	content
ขั้นต้น	<ul style="list-style-type: none"> - สอนชนิด 直接受身 - ไม่เทียบกับประโยค active voice, สอนเฉพาะส่วนคำกริยาและส่วนเติมเต็มเท่าที่จำเป็น (คำช่วยแสดงผู้กระทำ สอนเฉพาะคำช่วย じ) - สอนเฉพาะสถานการณ์ที่ผู้พูดเป็นผู้ได้รับผลจากการกระทำ
ขั้นกลาง	<ul style="list-style-type: none"> - สอนชนิด 直接受身 ที่ประธานเป็นสิ่งมีชีวิต(นอกเหนือจากตัวผู้พูด) และเป็นสิ่งไม่มีชีวิต - สอนชนิด 所有者の受身 และกรณีผู้กระทำเป็นบุคคลไม่เฉพาะเจาะจง หรือไม่ต้องการระบุผู้กระทำ/ไม่ทราบผู้กระทำ - สอนแนวคิดเรื่องมุมมองในภาษาญี่ปุ่น
ขั้นสูง	<ul style="list-style-type: none"> - สอนชนิด 間接受身 (เพียงเข้าใจความหมายก็พอ) - ระดับภาษาของรูปถูกกระทำ, ความแตกต่างกับการใช้กรรมกริยา - กริยาที่นิยมผันเป็นรูปถูกกระทำเสมอ

References

- Andou, S. and Ogawa, Y. (1999). Bunpou-koumoku no dankaiteki shirabasuka-ukemi no ba'ai. *Sekai no nihongo kyouiku.* (9), 1-13.(in Japanese)
- Heo, M. (1999). Nihongo to kankokugo no ukemibun no jisshouteki taishoukenkyuu : ryoukoku no terebi dorama to shinbun koramu ni okeru ukemibun no shiyouritsu no bunseki wo tooshite. *Sekai no nihongo kyouiku.* (9), 115-131. (in Japanese)
- Ichikawa, Y. (1997). *Nihongo goyourei shoujiten. Bonjinsha.* (in Japanese)
- Kikuchi, Y. (2007). Ukemi wa 'muzukashikute yaku ni tatanai' ka -genba kara kangaeru 'shokyuu bunpou kyouiku, kou shitara. *AJALT.* (30), 18-22. (in Japanese)
- Noda, H. (2005). *Communication no tame no nihongo kyouiku bunpou.* Kuroshio Shuppan.
- Sakoda, K. and Nishimura, H. (1991). Komyunikeeshon wo juushi shita ukemibun no shidouhou no kenkyuu -kyoukasho bunseki oyobi mokuhyougengochousa ni motozuite. *Nihongokyouiku.* (73), 73-91. (in Japanese)
- Tanaka, M. (1996). Shiten voice no shuutoku -bunseisei test ni okeru oudanteki oyobi juudanteki kenkyuu. *Nihongokyouiku.* (88), 104-115. (in Japanese)
- Tanaka, M. (2005). *Gakushuusha no shuutoku wo kouryo shita nihongokyouikubunpou. Komyunikeeshon no tame no nihongo kyouiku bunpou.* Kuroshio Shuppan. 63-80. (in Japanese)